Brudstykker af

BEDSTED

SOGNS HISTORIE

Samlet, bearbejdet og udgivet af

Henning Haugaard

NR. 3 • OKTOBER 1981

Indhold

- Et skolebillede fra Bedsted (1)	61
- Krigsskaderne efter 30-års krigen	62
- Gårdbrand i Terp i 1758	63
- Sønder Rangstrup Herred	64
- Herredsfogedgården i Bedsted	68
- Rim om Sivkro	79
- Sognerådsvalget i 1954	80
- Historie om Peter Vinter	81
- Fodboldresultater i 1954	81
- 3 mindestene	83
- Da Bedsted havde 2 præster	87
- Sagn om Bolbro	89
- Sagn om genganger på Hyholm	90
- Forvarsel om Hans Johannsen	90

Forsidebilledet

viser den gamle herredsfogedgårds stuehus, der blev bygget i begyndelsen at 1700-tallet, mens Bertram Staack havde den. I dag ejes gåden af Andreas Gubi.
Billedet er taget fra sydøst i februar 1976.

Meddelelser

Lokalhistorisk tidsskrift nr. 4 forventes udgivet omkring påske 1982, og vil bl.a. komme til at indeholde en artikel om Bedsted kirkes historie.
Brudstykker af Bedsted sogns historie kan kun fås ved Handelsbankens - og ved Sparekassens filialer i Bedsted, samt hos undertegnede.

Henning Haugaard
Magnolievej 11
6000 Kolding

ISSN: 1903 - 8828

Et skolebillede fra Bedsted (1)

Skolebillede fra Bedsted ca. 1912.

Bagerst række fra venstre: Hans Jepsen, Hans P. Holm, Hans Frost, Andreas Sølbeck, Christian Andersen, Richard Haugaard, Peter Petersen, Martin Knudsen og Iver Gubi.

Midterst række fra venstre: Petra Hansen, Christian Jepsen, Johannes Enemark, Jes Andersen, lærer Petersen, født i Ravsted 10. juni 1863. Han var degn og lærer i Bedsted fra 1894 - 1920. Martin Kümmel, Andreas Haugaard, Otto Andersen og Frieda Petersen.

Forrest række fra venstre: Nicoline Kümmel, Johanne Løbner, Anna Wind, Margrethe Haugaard, Hanne Holm, Marie Madsen, Johanne Holm, Didde Haugaard, Anna Damm, Misse Petersen, Marie Haugaard og Mathie Hansen.

Navnene til billedet skyldes købmand Peter Petersen, Bedsted.

Krigsskaderne efter 30 års krigen

Kong Kristian den Fjerde var uheldig med sin indblanding i 30-års-krigen. Han tabte slaget ved Lutter am Barenberg i 1626, og året efter brød de kejserlige feltherrer Tilly og Wallenstein med 70.000 mand over Elben. Kristian den Fjerdes hvervede soldater flygtede tilbage op gennem Jylland

og plyndrede ligeså meget som fjenden, der fulgte efter.

Efter kejserkrigens ophør i 1629 blev krigsskaderne gjort op og ifølge de i Rigsarkivet opbevarede taksationslister for Bedsted sogn ses det, at plyndringerne og ødelæggelserne blev vurderet til i alt 197 rigsdaler.

Nærmere detaljeret så taksationslisten således ud:

Bedsted:	
Det samlede tab af heste, vogne, penge, viktualier og forskellige andre varer, i alt	63 rigsdaler
Mårbæk:	
Povel Jessen. Tab af 1 hest samt andre lidte skader af klæder og husgeråd	12 rigsdaler
Tycke Ebsen. Tab af 1 hest	8 rigsdaler
Hans Ebsen. Plyndret for klæder og forskelligt husgeråd	5 rigsdaler
Terp:	
Claus Michelsen. Tab af 2 heste	32 rigsdaler
samt udplyndret af soldaterne for varer, penge, klæder og andre goder.	23 rigsdaler
Hans Sørensen. Udplyndret for varer, penge og forskellige andre goder	10 rigsdaler
Oue Hansen. Tab af 1 hest	4 rigsdaler
P e ter Paulsen. Tab af 1 hest	6 rigsdaler
samt klæder og andet husgeråd	4 rigsdaler
Marten Petersen. En hest	10 rigsdaler
For klæder, viktualier og husgeråd, der er plyndret fra huset	10 rigsdaler
Jep Thomsen. En hest	7 rigsdaler
Hans Erichsen. En ældre mand, nedslået af soldaterne, og fra sit hus udplyndret for i alt	3 rigsdaler
Summarum for Bedsted sogn	197 rigsdaler

Skadernes omfang var dog i Bedsted sogn ikke at sammenligne med f.eks. Hellevad og Egvad sogne, der lå nærmere Hærvejen. I disse sogne blev tabene i alt opgjort til over 7000 rigsdaler.

Alene plyndringerne og ødelæggelserne i præstegården i Hellevad hos Jørgen Boysen takseredes til 200 rigsdaler og Jes Iuersen på vandmøllen i Hellevad led tab af heste, vogne og klæder samt ødelæggelser til en værdi af 150 rigsdaler.

Kilde:

- De Gottorpske Hertugers arkiv B 9 IV 1628-29. Rigsarkivet.
- Morten Kamphøvener: "Møllens Røst". 1944, side 18-19.
- Bemærkning: Man lægger mærke til, at hestene i taksationslisten vurderes vidt forskellig fra mand til mand. Forklaringen herpå vides ikke.

Gårdbrand i Terp i 1758

Andreas Jessen blev født i midten af oktober 1715, som søn af boelsmand i Sønder Løgum sogn Jes Pedersen og Anna Matthesdatter. Omkring 1745 blev han gift med Kjesten Pedersdatter, datter af boelsmand Peder Todsen og Kirstine Nisdatter, ligeledes fra Sønder Løgum.

Andreas Jessen blev ligesom sin far boelsmand, men flyttede på et eller andet tidspunkt omkring 1750 til Øster Terp, hvor han overtog en gård.

I 1758 blev familien udsat for en ulykke, idet "denne mands hus og gård med alle dyr han ejede undtagen kreaturerne der var til marks blev opbrændt af en ildebrand den 29. juni, der opstod i laden. Barselskone med barnet, uvidende af branden, blev med naboers barmhjertighed reddet. Herren bragte terperne en stor barmhjertighed, ved det, at vinden vendte sig, da ellers ganske Terp ville være gået op i luer. Terperne bragte den afbrændte mand, der dog var fremmed iblandt dem, barmhjertighed, da de foruden god arbejde også opbyggede hans gård. Herren være deres belønner og føre dem på denne Guds dag".

I Andreas Jessens og Kjesten Pedersdatters ægteskab fødtes 7 børn. Han døde godt 85 år gammel 26. dec. 1800. Hustruen blev knap 88 år gammel. Hun døde 19. apr. 1808.

Kilde:
- Peter Friis Brodersen: "Slægtsbog for gårdmand Andreas Brodersen i Mårbæk. 1978.

Sønder Rangstrup Herred

Herredsinddelingen går med sikkerhed tilbage til før år 800, men om dens oprindelse vides ikke meget. Selve ordet "herred" kendes fra oldtyske love, hvor "heriraida" brugtes som udtryk for en krigerskare; en hær.

I Danmark har man på et eller andet tidspunkt taget ordet til sig og begyndt at benytte det som betegnelse for et vist område, der i en krigssituation skulle mønstre en hær af en vis størrelse. Nogle forskere mener en hær på 42 mand.

Allerede på dette tidspunkt menes landet at være inddelt i en militær organisation. Senere blev herredet også opfattet som et administrativt og retsligt område inden for syslet med eget herredsting og herredshelligdom.

Inddelingen i herreder er således af dansk oprindelse og kendes ikke uden for Norden. For eksempel mangler den fuldstændig syd for Slesvig. De tidligste oplysninger om herrederne kendes fra kong Valdemars jordebog fra 1231.

Herredstinget havde dømmende magt og her kundgjordes desuden retsplejens administrative bestemmelser af herredsfogeden. Han var således både dommer og forvaltningsembedsmand.

Embedet som herredsfoged blev i de tidligste tider altid besørget af en af de største selvejerbønder inden for herredet. Herredsfoged-familien betragtedes som overklasse blandt bønderne, og som oftest gik stillingen i arv fra far til søn eller svigersøn.

I de hertugelige dele af Sønderjylland blev herredsfogeden udnævnt af hertugen og efter hertugdømmernes indlemmelse i kongeriget i 1721 af kongen.

Herredsfogederne fik i tidligere tid ingen løn. Til gengæld havde de så deres gårde skattefri.

Efter 1721 blev nu kun embedsmænd udnævnt til fogeder. Den sidste fra bondestanden var Claus Callesen, som blev afskediget i 1713, i det kongen allerede fra dette år inddrog de hertugelige besiddelser i Aabenraa amt.

1714 udnævnte kong Frederik d. 4. Marcus Høeg til herredsfoged. Han havde dog allerede i årene 1684-89 været kongelig herredsfoged, og da han ikke ejede nogen gård i herredet fik han en såkaldt salærplov overdraget, det vil sige indkomsterne af de skatter en eller anden gård skulle yde.

Marcus Høeg havde valget mellem flere gårde, og valgte så "Lerskov" i Øster Løgum sogn. På den måde kom gården til at indtage en særstilling, i det den helt frem til 1820 skulle udrede herredsfogedens løn. I 1717 udgjorde lønnen 98 rigsdaler, men steg senere til 160 rigsdaler.

Men tilbage til herredernes oprindelse: Via Valdemars jordbog fra 1231 synes det at fremgå at Rangstrup Herred allerede på dette tidspunkt var delt i 2 områder, et nordligt og et sydligt, selv om der dog næppe har været tale om 2 selvstændige herreder.

Det store Rangstrup Herred havde dets ting placeret ved de to tinghøje nordvest for Rangstrup (heraf navnet). Også den kendsgerning, at de to områder har samme herredsvåben, to ravne med hovederne vendt mod hinanden på grøn baggrund, tyder på et oprindeligt storherred.

Omkring 1345 synes den endelige deling at have fundet sted, i det "Sunder Rafnsthorp hæreth" da nævnes for første gang. I 1340 nævnes det i "Ribe Oldemoder" endnu kun Rangstrup Herred, hvor

Bedsted og Hellevad sogne nævnes side om side med sogne fra herredets nordlige område.

Herredsfogeder i Sønder Rangstrup herred

Peter Suelund	1477 – 1512
Jens Bundesen	1509 – 1514
Nis Brun	1535 – 1546
Jens Jebsen, Bedsted	1561 – 1606
Bertram Jensen, Bedsted	1607 – 1610
Jens Hansen, Terp	1612 – 1626
Hans Jensen, Terp	1627 – 1645
Christopher Schriever	1645 – 1654
Jens Hansen, Terp	1655 – 1660
Carsten Haggensen	1660 – 1664
Bartram Bartramsen, Bedsted	1664 – 1680
Mathias Hansen, Terp	1680 – 1684
Marcus Høeg	1684 – 1689
Mathias Hansen, Terp	1689 – 1694
Andreas Lorentsen	1695 – 1708
Claus Callesen	1708 – 1713
Marcus Høeg	1714 – 1722
Casper Koch	1722 – 1748
Johan Kanütz	1748 – 1751
Marcus Lorentsen	1751 – 1769
Lorenz Kall	1769 – 1772
Johan Stephan Schwabe	1773 – 1786
Hans Tilegaard	1786 – 1798
August Brandt	1799 – 1800
Georg Mathias Sievers	1800 – 1830
Dietrich August Wardenburg	1830 – 1848
Conrad F.E.T. Sarauw	1849 – 1850
Boy Boysen	1850 – 1850
Peter Eduard Blume	1850 – 1864
Hans Peter Jensen	1864 - 1889

Navnene med fed skrift er herredsfogeder, der kom fra Bedsted sogn.

Før herredsdelingen må det sydlige Rangstrup Herreds tingsted have ligget i Øster Løgum, med dens tinghøj lige nord for byen, hvorimod helligdommen sandsynligvis har ligget ved Hovslund. I det nordlige Rangstrup Herred blev der holdt ting i bygden ved Toftlund mens kultpladsen efter al sandsynlighed har ligget i Tirslund.

Efter den endelige deling af Storherredet omkring 1345 er tinget for Sønder Rangstrup Herreds vedkommende blevet henlagt til Horsbyg, der lå mere centralt for området. I Horsbyg er der en bebyggelse, der hedder "Tingbjerggård", og lidt syd herfor lå "Galgehøj".

I Mjøls nævnes på Mejers kort fra 1641 ordet "Dingholtz" nord for byen. Nord for igen skrev han på kortet "Salve Justitia", et udtryk han andetsteds bruger om bestående galger. Desuden er der fra de omkringliggende byer inden for herredet indtegnet "tingveje", der alle har retning mod Mjøls. Der er således ingen tvivl om, at tingstedet i 1641 blev holdt i Mjøls.

Til dette ting søgte især de hertugelige undersåtter fra Bedsted sogn. Noget anderledes forholdt det sig med de kongelige. De hørte til Alslev fogderi, men var dog tingpligtige ligesom de øvrige i sognet til Sønder Rangstrup Herred, med undtagelse af ejendommene i Arndrup, der altid har hørt til Slogs Herred.

Derudover var der i 1700-tallet i Øster Terp 1 halvgård og 2 inderster, der hørte til Lø Herred med tingsted i Tønder.

Da den preussiske forfatning indførtes i Slesvig i 1867 bortfaldt herredsfogedernes dømmende myndighed. De var herefter kun forvaltningsembedsmænd. Sønder Rangstrup Herred blev nu sammenlagt med Rise Herred under Aabenraa Amtsret. Siden 1804 havde de to herreder i forvejen haft fælles herredsfoged. Af samme grund blev Sdr. Rangstrup Herred i modsætning til Rise ofte i daglig tale kaldt for "æ Nørre Herred".

Ved den nye kredsordning i 1888 blev herredsfogderiet nu ophævet, og fra 1. okt. 1889 blev den østlige del af Sønder Rangstrup herefter henlagt under Øster Løgum amtsforstander distrikt. Den øvrige del af herredet, heriblandt Bedsted sogn, kom under amtsforstanderen i Hellevad. Herredernes l000 årige historie som et retsligt og administrativt område var for Sønderjyllands vedkommende nu et afsluttet kapitel.

Efter Genforeningen i 1920 måtte Bedsted atter søge til et nyt tingsted. Ved lov nr. 256 af 28. juni 1920 blev hele Bedsted sogn som det eneste fra det gamle herred henlagt til Lø Herreds Retskreds med tingsted i Løgumkloster, mens den øvrige del kom til Aabenraa. Ved samme lov kom Bedsted under Løgumkloster politikreds, som dog allerede fra 1922 overgik til Tønder.

Ved kommunesammenlægningen i 1970 er tingstedet for Bedsteds sogns vedkommende nu slutteligt henlagt til Tønder.

Kilde:
- J. P. Trap: "Danmark". Aabenraa amt. 1966. Side 857.
- J. Smith: "Nordslesvigske Herredsfogeder", artikel i Personalhistorisk Tidsskrift 1960. Side 104-06.
- Herredskortet er udarbejdet på grundlag af kong Valdemars Jordebog fra 1231. Hentet fra "Sønderjylland - et arbejdshefte".1953.

Herredsfogedgården i Bedsted

Rangstrup Herred bosiddende i Bedsted sogn. Først boede de i Bedsted på den gård, der i dag ejes af Andreas Gubi, og senere i Øster Terp på Nederballe, der i dag ejes af Hans Jørgen Mejer. Om herredsfogederne i Terp fortælles i et senere nummer, men her først om herredsfogedgården og dens fogeder og ejere i Bedsted.

Af ukendt grund, men muligvis for bedre at kunne bevare kontakten med de fjernere liggende dele af herredet var herredsfogederne i 1500-tallet bosat i Bedsted.

Den først kendte foged var Jens Jebsen. Han nævnes i jordebogen som ejer af gården 13. marts 1561 og fra samme år udnævntes han til herredsfoged.

Gården var dengang sognets største, i alt 5 ½ otting, som omregnet efter nutidige forhold må have svaret til ca. 240 hektar. Til sammenligning havde den næststørste gård i landsbyen kun ca. 88 ha. Hele gårdens jordtilliggende var naturligvis ikke opdyrket. Langt den største del af dette lå hen som overdrev, mens resten lå spredt i strimler i de 6 vange, der omgav landsbyen mod især øst. Kun toften blev dyrket uden for fællesskabet. Den var byens største og ligger der stadig omgivet visse steder af en jordvold.

Men tilbage til Jens Jebsen. Under hvilke omstændigheder netop han overtager dette betroede embede, ved vi intet om. Muligvis har han overtaget det efter sin far. Det er dog kun en antagelse, da man ikke kender fogedens navn forud for 1561.

Via nogle sagsakter ved vi at Jens Jebsen ledede herredstinget 13. og 18. nov. 1567, 21.okt. og 3. nov. 1568 samt 1. juli 1574. Hvordan var han så som herredsfoged? Hård og hensynsløs. Jens Jebsen udnyttede i høj grad de gode tider bønderne havde i de tider til først og fremmest at skaffe sig selv fordele og indtægter, og det foregik sikkert med amtmanden i Aabenraa Bertram Sehesteds stiltiende samtykke.

De øvrige bønder i Bedsted klagede over hans embedsførelse, men uden resultat, idet der øjensynligt var opstået et nært venskab mellem herredsfogeden og sin foresatte. Af samme grund opnævntes en af Jens Jebsens sønner efter amtmanden, den senere efterfølger i herredsfogedembedet Bertram Jensen.

Amtmand Bertram Sehested har sikkert ofte været på "tjenestebesøg" i Bedsted. Dette beklagede bønderne højlydt, for det var dem, der kom til at betale gildet i form af stadig større afgifter. Et amtmandsbesøg blev regnet for et officielt anliggende og sparet blev der ikke, når han besøgte herredsfogeden. På en enkelt nat havde man således fortæret for mere end 20 Mk., siges det i klagen. Bønderne havde nemlig måttet fremskaffe udenlandsk øl, bedekød, gæs og høns.

Også da præsteembedet i 1588 stod ledigt udnyttede Jens Jebsen situationen. Jens Petersen måtte for at få embedet give "en god foræring både før og efter", ligesom også hans hustru, der havde været præsteenke, havde måttet give herredsfogeden en okse, for fortsat at kunne blive boende i præstegården.

Bedre blev det ikke, da embederne fik nye mænd. Frederik Ahlefeldt til Søgård blev 1597 udnævnt til amtmand og Bertram Jensen blev herredsfoged efter faderen, der døde 7. dec. 1606.

Ahlefeldt og Bertram Jensen var endnu værre end deres forgængere og utallige var de anklager, der blev rettet mod dem, både for det ene og det andet.

Ældre billede af herredsfogedgården set fra syd. Foto fra ca. 1920.

Uden fortilfælde afkrævede Frederik Ahlefeldt nu pludselig en afgift på 4 rdl. af amtets kirker. Beboerne i Egvad sogn med præsten Niels Heldvad i spidsen nægtede at betale denne afgift, da han også skulle betale 4 Rdl. for Hellevad kirke. Striden varede ved, og det kom endda så vidt, at amtmanden truede med at lade kirken nedrive, hvilket menigheden dog ikke ønskede. Inden årets udgang betalte de da også nødtvungent den nye afgift.

Niels Heldvad. Præst i Hellevad. Portrættet er fra 1631 og stammer fra titelbladet fra hans bog "Historiarum Sacrarum Encolpodion". Til venstre for hans hoved står "Ætatis 67" = i en alder af 67 år. Billedet findes gengivet i H.V. Gregersens bog om Niels Heldvad fra 1957. Side 161.

På baggrund af denne episode forstår man også bedre, når Niels Heldvad i sine optegnelser skriver: "Anno 1602 er jeg blevet heftigt forfulgt af Frederik von Ahlefeldt og Bertram Jensen i Bedsted. Gud skal være dommer mellem os".

Hvorfor netop Bertram Jensen nævnes i samme forbindelse må vi have forklaringen på ved at læse bødepålæggene i Aabenraa amtsregnskab for samme år. Første gang måtte Bertram Jensen betale en bøde på 1 Rdl og 15 sk. for at have beskyldt Niels Heldvad for at have talt løgn. Anden gang blev bøden 5 Rdl. for at være fremkommet med "ærerørige ord" om amtsskriveren Wolf Kalundt i Aabenraa. Disse oplysninger fortæller os således også hvordan herredsfogeden i Bedsted var.

Året efter blev det også amtets bønder for meget. De foranstaltede et optog til slottet Gottorp med ikke færre end 125 deltagere, som overfor hertugen rettede graverende beskyldninger mod amtmanden og hans håndlangere. - "Embedsmetoder, fogeder, møllere og skrivere, som alle hjælper med til at fordærve os, har på Brundlund slot hemmeligt sammensvoret sig", hedder det i klagen, og det havde heller ikke nyttet at henvende sig på tinge, for at skaffe sig ret der.

Der er ingen tvivl om, at der specielt hentydedes til Bertram Jensen, der frem for nogen var amtmandens håndlanger.

Klagerne må have haft deres virkning for 2 år efter i 1605 blev amtmanden suspenderet fra sit arbejde på grund af misbrug. Samme skæbne fik Bertram Jensen i 1610, hvorefter embedet som herredsfoged overgik til storbonden Jens Hansen i Øster Terp i 1612.

Bertram Jensens skæbne startede i Aabenraa med mordet på borgmesteren Claus Esmarck. Hele byen var dybt oprørt og chokeret. Borgmesterens svigerforældre, den fhv. amtsskriver Wolf Kalundt og hustru, blev straks beskyldt for mordet, da der i lang tid havde været et spændt forhold imellem dem og den myrdede. Retten stadfæstede beskyldningen. Det var dem: De havde lejet Jørgen Skytte til at skyde deres svigersøn, som nævnes for at være en from og retsindig mand og i øvrigt meget afholdt i byen.

Under en nærmere afhøring, hvor der overfor svigerfaderen blev anvendt tortur, kom det nu også for dagen, at der var medskyldige. Den ene var den nylig indsatte præst i Hellevad Jørgen Lund samt naturligvis ingen ringere end Bertram Jensen.

Iøjnefaldende var det også, at Jørgen Lund pludselig rømmede fra sine kirker. Han betegnedes i øvrigt som et upålideligt og forsumpet individ, der uden tvivl må have fået præsteembedet med mølleren i Hellevad Marquard Hansens godkendelse. Den tidligere præst, Niels Heldvad var netop blevet afsat af samme møller, hvis hustru var Bertram Jensens søster.

I Flensborg blev Jørgen Lund fanget og her straks halshugget som medskyldig i mordet på borgmesteren. Bertram Jensen, derimod, slap meget billigere. Han havde ellers udbetalt en pengesum til morderen og oven i købet ydet ham husly i Bedsted under hans flugt vestpå; muligvis med skib ud af landet. Bertram Jensen blev idømt en bøde på l000 Rdl., som dog senere blev nedsat til 500 Rdl.

Året efter afgik han nedbrudt og syg ved døden den 22. maj 1611. Måske har hans bror, præsten Johannes Prætorius i Øster Højst villet retfærdiggøre Bertram Jensen med den indføjelse han i den anledning foretog i Højst kirkebog: "Efter 11 ugers sygdom blev min salig broder Bertram in Gott

verseheden", og den 26. maj begravet "in unset helige versamling". Prætorius tilføjede desuden: "Gud opvække os alle i glæde på den yderste dag".

Nogle år senere satte han endog en stor sten på familiegravstedet til minde om sine forældre og brødre. Gravstedet lå ifølge Carl Viborg, præst i Bedsted 1745-81 "ude på kirkegården, sønden for kirken og øster for vognhuset". På stenen stod udhugget følgende: "**Parentibus et fratibus posiut Johannes Johannis, pastor ecclesia Hoist in memoriam 1615**".

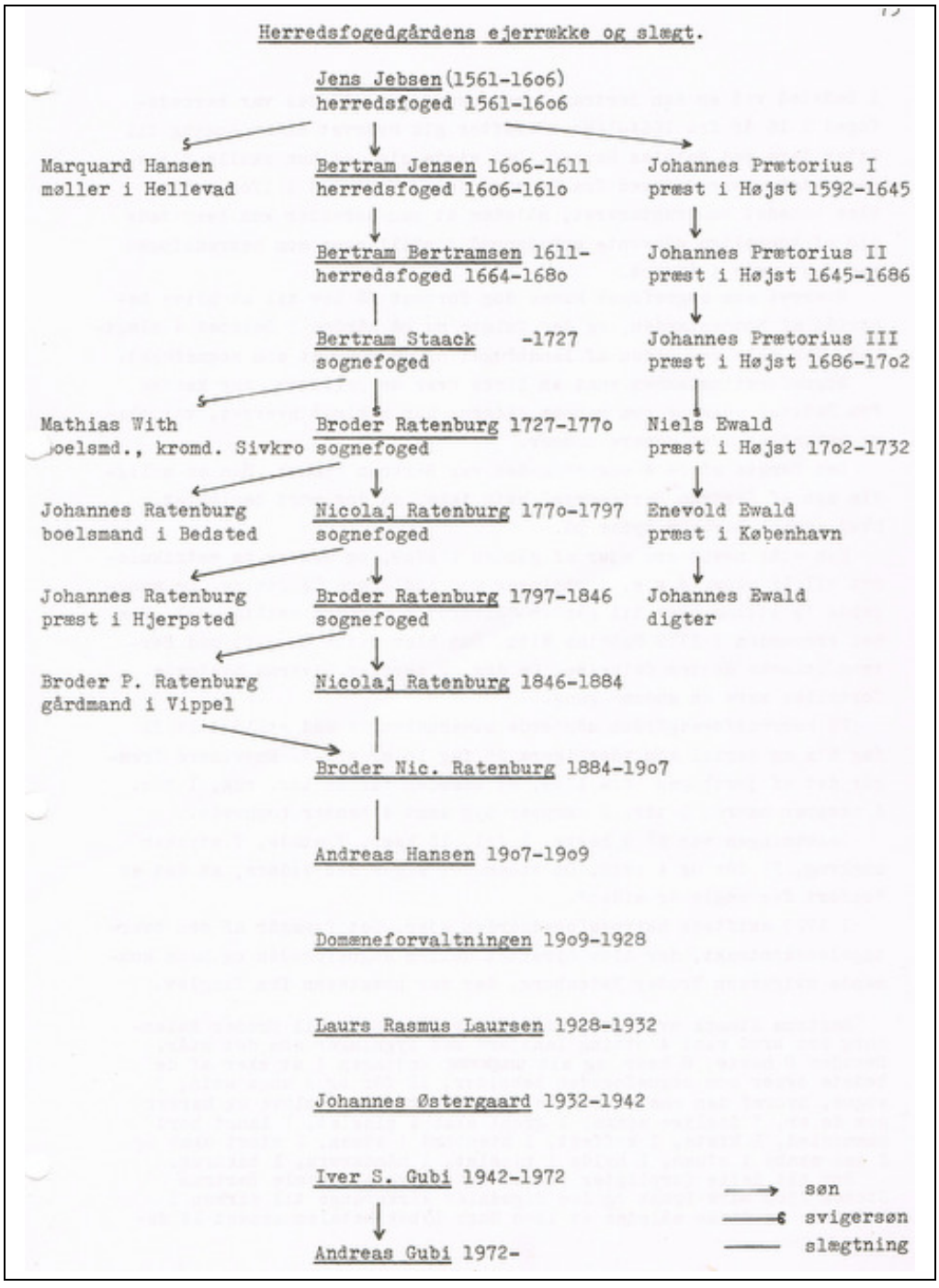

Johannes Prætorius var altså den længstlevende af de tre brødre fra herredsfogedgården. Han blev født i Bedsted 1561 og gik som nævnt præstevejen. Han studerede i Königsberg og Rostock og kom

1589 tilbage og blev medhjælper hos Petrus Thomæ, sin senere svigerfar, som var præst i Øster Højst fra 1544-1592. Efter ham overtog Prætorius embedet, og han havde det til sin død 15. dec. 1645.

Her skal også lige nævnes at præsteembedet 3 gange gik i arv fra far til søn og alle bar navnet Johannes Prætorius. En datter af den sidste Prætorius blev gift med efterfølgeren Niels Ewald. Han blev far til den pietistiske prædikant Enevold Ewald og bedstefar til den senere så kendte digter Johannes Ewald. - Slægtstrådene fra herredsfogedgården i Bedsted kom således til at gå ad både religiøse og litteraturhistoriske veje.

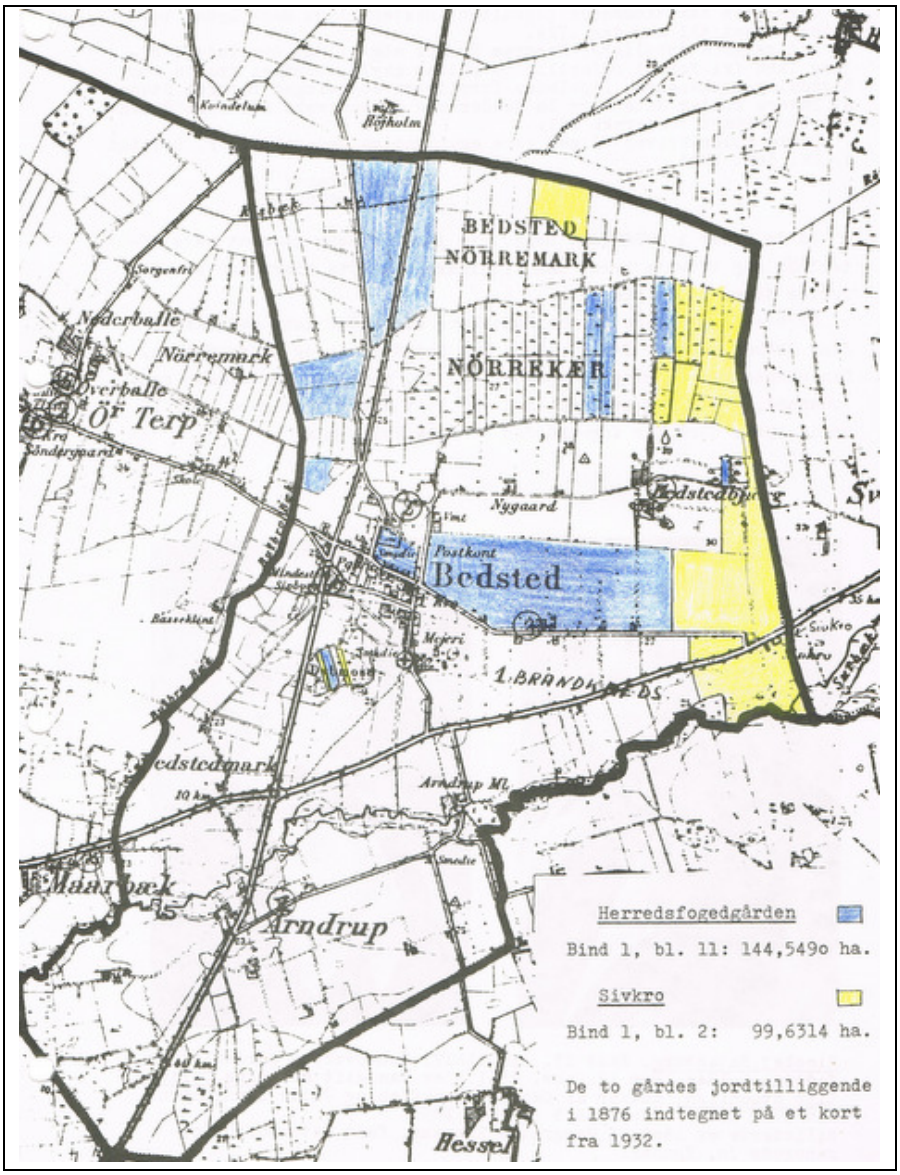

Den af Bertram Jensens brødre vi endnu ikke har hørt om er Nis Jensen. Han blev nemlig dræbt 23. apr. 1593 på herredsfogedgården. Under hvilke omstændigheder det skete berettes der intet om. Muligvis kan interne familiestridigheder være forklaringen, men han kan også være blevet offer for en hævnakt mod den grusomme herredsfoged-familie. I hvert fald lider hans svoger i Hellevad, mølleren Marquard Hansen fire år senere samme skæbne. I den anledning bruger vi igen Højst-præstens dagbogsagtige kirkebog ved datoen 28. aug. 1597. Han skriver: "Pridie decollationes

Johannis is min schwager Marquard Hansen tho Heldewath møhl jæmmerlich, leider, in Kloftofft op en Kinddope erstochen von einem leichtsindingen jungen, Laues Jürgensen genandt. Gott verlehe ehm und uns alfen en frøhliger uper-standund".

Hellevad Vandmølle var ellers dette år skueplads for hele 2 mord. Først havde Jes Asmussen i Klovtoft skubbet en gammel kone ud i Mølleåen. For denne ugerning fik drabsmanden en bøde på 123 Mk. og 12 Skilling.

Dernæst blev selve Marquard Hansen stukket ned. Dette sidste mord vakte langt større opsigt og fandt sted midt under festlighederne i anledning af en barnedåb. Gerningsmanden Laues Jørgensen slap for dette mord med det halve i bøde, nemlig 61 Mk. og 14 Skilling. Kort tid før sin død havde mølleren måttet betale en mindre bøde for at have været i slagsmål. Så meget tyder på, at han også har været et voldsomt gemyt og således til dels selv været skyld i sin egen død.

Enken, der var en søster til Bertram Jensen, blev senere gift med møllerens efterfølger Jes Iuersen.

Efter en således beskrevet urolig periode faldt der nu ro omkring herredsfogedgården. Stillingen som foged gik som før nævnt over til Jens Hansen i Øster Terp. Efter ham havde både hans søn og sønnesøn hvervet inden det endnu engang blev bestridt af herredsfogedslægten i Bedsted ved en søn Bertram Bertramsen, der således var herredsfoged i 16 år fra 1664-1680. Herefter gik hvervet endnu engang til Øster Terp ved Mathias Hansen. Det viste sig, at han skulle blive den sidste herredsfoged fra Bedsted sogn. Kort ind i 1700-tallet blev embedet omstruktureret, således at man herefter kun benyttede sig af kongelige udnævnte embedsmænd i stillingen som herredsfoged med fast seede i Aabenraa.

Hvervet som sognefoged kunne dog fortsat få lov til at blive bestridt af bondestanden, og der fulgte nu på gården i Bedsted 4 slægtled, der alle ved siden af landbruget havde hvervet som sognefoged.

Sognefogedinstansen samt en liste over de personer, der kendes fra Bedsted sogn og som gennem tiderne har beklædt hvervet, vil blive behandlet i et senere nummer.

Den første af de 4 sognefogeder var Bertram Staack. Han er muligvis søn af Bertram Bertramsen; hvis ikke, så dog nært beslægtet, hvad navnet Bertram tyder på.

Han står nævnt som ejer af gården i 1709, og den er da matrikuleret til 14 plov, dvs. 4 ottinger mod tidligere 5 ½ otting. De manglende 1 ½ otting blev til gården "Sivkro" i sognets østlige del. Her hed kromanden i 1719 Mathias With. Han blev dette år gift med Bertram Staacks datter Cathrine. Om dem og i øvrigt Sivkros historie fortælles mere en anden gang.

På herredsfogedgården udgjorde stuehuslængen med stald i alt 21 fag hus og dertil kom yderligere 25 fag lo og stald. Endvidere fremgår det af jordbogen fra 1709, at udsæden var 16 tdr. rug, 1 tdr. 6 skæpper havre, 1 tdr. 2 skæpper *byg* samt 4 tønder boghvede.

Besætningen var på 9 heste, 1 føl, 12 køer, 7 stude, 7 stykker ungkvæg, 25 får og 4 svin. Om stuehuset siges det videre, at det er "opført for nogle år siden".

I 1723 skiftede herredsfogedgården ejer. Det fremgår af den overtagelseskontrakt, der blev oprettet mellem sognefogeden og hans kommende svigersøn Broder Ratenburg, der var præstesøn fra Tinglev:

”Bartrum Staack overlader sin datter Benedicte til Broder Ratenburg som brud samt 4 otting landjord med bygninger som det står. Desuden 8 heste, 8 køer og alt ungkvæg undtagen 4 stykker af de bedste okser som sognefogeden beholder, 12 får og 2 unge svin, 3 vogne, hvoraf den ene er beslået med jernringe, 2 plove og harver som de er, 3 daglige senge, 1 grønt skab i piselet, 1 langt bord samme sted, 1 kiste, 1 koffert, 1 stenbord i stuen, 1 stort skab og 2 små skabe i stuen, 1 hylde i piselet, 1 håndkværn, 1 baktrug.

For alt dette forpligter Broder Ratenburg, at betale Bartrum Staack 2500 Mark Lybsk og 100 Rigsdaler kirkepenge til kirken i Bedsted, og disse således, at l000 Mark Lybsk betales senest 14 dage efter den førstkommende juleaften. Resten, 1500 Mark Lybsk betales senest til maj dag 1724.

Til gengæld forpligter Bertram Staack sig til at overlade 4 otting land fri for al offentlig og privat skyld, bortset fra de 100 Rigsdaler kirkepenge. Ligeledes forpligter sognefoged Bartram Staack at levere Broder Ratenburg 10 tønder rug i tønderske mål samt 8 tønder boghvede i tønderske mål.

Dette underskriver vi med vore egenhændige underskrifter. Bedsted d. 16. dec. 1723.

Bertram Staack

Broder Ratenburg."

Gårdmand i Bedsted, Nicolaj Ratenburg og hustruen Anna Christine Stochfish. Nicolaj Ratenburg blev født 13. apr. 1817. Han overtog gården efter faderen i 1846. Den 12. nov. 1851 blev han gift med Anna Christine Stochfish, datter af Casper Stochfish og Julie Bonnichsen. Hun blev født 7. apr. 1823 og døde 1891. Billederne er lånt af Margrethe Rühmann, født Ratenburg, Popsensgade 20, Tønder.

Få år efter i 1726 døde Benedicte i barselseng uden at have efterladt sig levende børn. Den tidligere såkaldte Bertram - slægt førtes dermed ikke videre.

Kort efter giftede Broder Ratenburg sig anden gang med farver Jens Jebsens datter fra Tinglev. Hun hed Abigael og fødte 5 børn. Den ældste søn overtog fødegården i 1770, mens den næstældste søn Johannes, født 1728 overtog en i dag helt forsvundet gård, der lå umiddelbart nord for fogedgården og Hans Tofts hus.

Johannes Ratenburg fik gården ved at gifte sig med den 33 årige Bodil Nicolajdatter, der nylig var blevet enke efter gårdmand Hans Jacobsen.

Deres ældste datter Christine Benedicte, født 1759 blev gift med gårdmand Hans Sørensen Møller i Bedsted, der således blev stamfar til slægterne Møller i Bedsted og Terp, henholdsvis via sønnen Søren Møller, født 1790, og datteren Valborg Møller, født 1785.

På fogedgården fulgte 4 generationer efter hinanden og de overtog gården henholdsvis 1770, 1797, 1846 og 1884 og alle bar på skift navnene Nicolaj og Broder.

I 1907 solgte den sidste Ratenburg gården til en nær slægtning ved navn Andreas Hansen for 75.000 Mark. Han havde den kun i 2 år og afhænder den da til den prøjsiske domæneforvaltning med i alt 144 hektar for den kontante pris af l04.000 Mark. Med denne handel blev der med et sat punktum for den samme slægts forbliven på gården i over 40o år, hvoraf Ratenburgerne alene sad på den i hen ved halvdelen.

Den tyske domænepolitik var klar. Den arbejdede bevidst på at opkøbe større gårde i landsdelen for at fremme tyskheden.

Broder Nicolaj Ratenburg, født i Vippel ved Tinglev 23. maj 1857, søn af gårdmand i Vippel Broder Peter Ratenburg og Sinnet Botilde Jessen. Den 5. okt. 1894 blev han gift med Mathilde Marie Duborg, født i Gravlund 6. feb. 1852, datter af gårdmand i Gravlund Hans Peter Duborg og Margrethe M. Andresen. Broder Nicolaj Ratenburg overtog gården i Bedsted i 1884 efter sin farbror Nicolaj Ratenburg, der døde barnløs. Billedet er lånt af Anna Margrethe Rühmann, født Ratenburg, Popsensgade 20, Tønder.

Også gården Sivkro blev næsten samtidigt overtaget af domæneforvaltningen og i 1910 blev de 2 gårde sammenlagt under navnet "Bedsted - Sivkro Domæne" med et samlet jordtilliggende på 271 hektar. Den blev bestyret fra Sivkro ved tysksindede forpagtere, hvis navne var Emil Balters, Wilhelm Schmittmann, Hans Jensen og August Hahne. I 1920 blev gården overtaget af den danske stat, men først i 1927 udløb forpagtningstiden.

Den gamle herredsfogedgård set fra nordøst. Den var indtil en gang i begyndelsen af vort århundrede en firelænget gård med portal i østlængen. Foto: Henning Haugaard, februar 1976.

Udviklingen var også i mellemtiden løbet fra disse storbrug. Allerede tyskerne eksperimenterede med ideen om at splitte større gårde op i mindre jordbrug under navnet rentegårde. Et sådant brug blev opført omkring 1910 i Bedsted Nørrekjær ind mod sogneskellet til Hellevad. Den lå uhensigtsmæssig ensom og blev dog snart opgivet igen. Under 1, verdenskrig blev den midlertidigt benyttet som bolig for polske flygtninge, og omkring 1920 blev den igen nedrevet.

Den danske stat indledte straks efter genforeningen et lignende udstykningsprojekt fra sine kontorer i Tønder (Statens Jordlovsudvalg). Det lykkedes for denne i løbet af 4 år fra 1928-32 at udstykke og bygge hele 12 nye selvstændige statshusmandsbrug. 4 på Bedsted Nørremark, 1 på Bedsted Bjerg og 7 i området mellem Sivkro og Bedsted by. Jordene til disse brug stammede dog ikke alene fra Bedsted - Sivkro domæne, men i høj grad også fra de i tidligere tider store gårde i Bedsted by, der i dag ejes af henholdsvis Laurits Holm og Anton Godbersen.

47 hektar var alt hvad der blev tilbage af den forhen store herredsfogedgård. Den solgtes i 1928 til Laurs Rasmus Laursen. 4 år senere gik den atter tilbage til staten, der samme år videresolgte den til Johannes Østergård med nu kun 18 hektar.

Siden 1942 har gården været i slægten Gubis eje. Først Iver Gubi, og efter 30 år forløb overlod han den til sin næstældste søn Andreas.

Kilde:

- Hans V. Gregersen: "Niels Heldvad". Skrift nr. 17, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. 1957.
- Morten Kamphøvener: "Klang af skæbne og tyngde". 1971. Side 28.
- "Danmarks Kirker". Åbenrå amt, Bedsted sogn. Bind 22. 1957. (Om gravsten på Bedsted kirkegård).
- "Personalhistorisk Tidsskrift". 1932 og 1957. (Angående slægterne Prætorius og Ewald).
- Morten Kamphøvener: "Herredsfogedgården blev prøjsisk domæne", artikel i Jydske Tidende.
- Nicolaj Ratenburg (1727 - 1802): "Dokument- og familiebog", der blev påbegyndt af faderen Broder Ratenburg (1696 - 1760). Bogen ejes og opbevares i dag hos Anna Margrethe Rühmann, født Ratenburg, Popsensgade 20, Tønder.
- Henning Haugaard: "Herredsfogeder fra Bedsted by", artikel i Jydske Tidende 7. og 14. marts 1976.
- H.V. Gregersen: ”Johannes Prætorius I”, artikel i Sønderjysk Månedsskrift 1982, juli/september. Side 211-220.

Rim om Sivkro

Om Sivkro fortælles en lille artig historie om en tysk rejsende håndværkssvend, der havde overnattet i Siverkro, som den dengang hed, da der endnu var kroeri. Håndværkssvenden må ikke ha´ syntes særlig godt om forholdene på kroen, for da han næste morgen tog af sted, havde han med store typer skrevet følgende vers på ladeporten:

"Das Haus ist schlecht,
das Bier ist arm,
Hier zu Leben -,
- Gott erbarm:"

Kilde:

- Overpostpakmester R. Jessen-Schmidt: Optegnelse fra 1938. Folkemindesamlingen, 1906/46 - 3201.

Sognerådsvalget i 1954

A. Socialdemokratiet

1. Christensen, Chresten
2. Bojsen, Nicolaj
3. Enemark, Peter
4. Bendorf, Enevold
5. Sølbeck, Thomas X

B. Fællesliste

1. Andersen, Christian X
2. Nissen, Christian
3. Brodersen, Peter Chr.
4. Jepsen, Hans Peter
5. Schrøder, Johann

C. Fællesliste
for Bedsted og Andrup

1. Haugaard, Andreas J. X
2. Knudsen, Hans
3. Overgaard, Niels X
4. Johannsen, P. N.

D. Slesvigsk Parti

1. Godbersen, Anton B.
2. Nissen, Jacob
3. Johannsen, Wilhelm Chr.

E. Husmandsliste

1. Schrøder, Johann
2. Christensen, Johannes
3. Christensen, Chresten
4. Andersen, Aksel

E. I. Husmandsliste

1. Skou, Hans X
2. Andersen, Jens
3. Nielsen, Jacob
4. Ryttersgaard, Anders
5. Gubi, Iver

F. Aldersrentemodtagerliste

1. Vinther, Peter
2. Prinds, Hansine
3. Hybschmann, Peter

G. Handels- og Håndværkerliste

1. Løbner, Alfred
2. Hansen, Hermann
3. Clausen, Jørgen
4. Plyger, Simon
5. Sørensen, Eles J.

Stemmesedlen som den så ud i 1954, da der skulle vælges nyt sogneråd i den daværende Bedsted Kommune. Som det fremgår af stemmesedlen var der opstillet 54 kandidater fordelt på 8 partier. På stemmesedlen er der ud for de 5 personer, der blev valgt, sat et kryds. Den 17. november 1981 skal der over hele landet atter vælges folk til kommunalbestyrelserne. Det sker normalt hvert 4. år. Dog er det denne ene gang 5 år siden, der sidst blev holdt kommunevalg.

Historie om Peter Vinther

Op til kommunevalget i 1954 var der en ældre mand i Bedsted ved navn Peter Vinther, der ville lade sig opstille. Han blev opstillet på en aldersrentemodtagerliste, som fik bogstavbetegnelsen "F".

"Hvad betyder F", spurgte Peter Vinther en dag før valget sognerådsformanden.

Det betyder "Fanden med jer", lød svaret.

Kilde:

- Andreas J. Haugaard, Bedsted.
- Oplysning: Peter Vinther boede i huset Haderslevvej 6 i Bedsted.

Fodboldresultater i 1954

I 1952 splittedes "Bedsted Sogns Ungdoms- og Idrætsforening" og resultatet blev en nyoprettet boldklub under navnet "B 1952".

Foreningens formål var at fremme fodboldsporten i sognet og alle, der ønskede at spille kunne optages i klubben.

I de første par sæsoner havde man et virkeligt godt spillende seniorhold. Interessen var stor, og når holdet spillede på udebane var det ikke ualmindeligt, at se den lejede rutebil fyldt med over en snes tilskuere, bestående af fodboldfanatikere og kærester eller begejstrede fodbolddrenge, der så op til de voksne spillere som idoler.

Den gang, ligesom nu, kneb det dog også tit med at finde de 11 spillere til kampene, der i reglen blev spillet søndag eftermiddag kl. 14.

Den eneste mulighed var derfor at låne spillere udefra, hvis ikke man ville benytte sig af de nye konfirmander eller gamle spillere. Således lykkedes, det alligevel for B 52 i nogle år at klare sig i toppen af turneringen, ved hjælp af enkelte spillere fra Agerskov.

Efter turneringens første runde i 1954 sluttede B 52 på 2. pladsen efter Tønder. Holdet vandt over Højer med 7-3, over Toftlund 6-4, over Tønder 6-1, spillede uafgjort mod Brøns 2-2 og tabte til Frifeldt med 3-4.

De faste spillere på holdet var Anker Hansen (målmand), Hans Sølbeck, Bonnich Petersen, Marcus Hansen, Bent Sparholdt, Knud Nielsen, Svend Holger Hansen, Søren Hansen, Peter Brodersen, Egon Detlefsen og Peter Haugaard.

Foreningens klubmærke ”B 1952” i naturlig størrelse.

Bedsteds senior-fodboldhold en sommerdag omkring 1957. Fra venstre i bagerst række: Hans Sølbeck, Werner Toft, Bonnich Petersen, Asmus Petersen og Peter Haugaard. Mellemst række: Marius Jørgensen, Hans Toft og Peter Brodersen. Forrest: Laurits Dyhrberg, Sofus Rasmussen og Johannes Løbner.

Kilde:

- Bedsted Lø Boldklubs protokol.

3 mindestene

På Bedsted kirkegård afsløredes den 20. nov. 1921 mindesmærket over faldne fra Bedsted sogn i Verdenskrigen 1914-18.

Stenen, der er af granit, står med blankslebet forside på en høj sokkel. Mindesmærket blev leveret af firmaet Iversen, Aabenraa og prisen var 2.000 kr., der alle indsamledes blandt sognets beboere af kirkeældsterne.

Ved afsløringshøjtideligheden talte sognets gamle præst Nic. C. Nielsen, samt daværende frimenighedspræst N. A. Jensen, Bovlund.

På stenen nævnes de 22 unge mænd fra Bedsted sogn, der mistede livet i krigen:

Bedsted:

Thomas Friedrichsen	født	12.	feb.	1891,	faldt	2.	dec.	1914,	23 år
August Friedrichsen	født	21.	jul.	1892,	faldt	3.	jun.	1918,	25 år
Wilhelm Lausten	født	22.	okt.	1892,	faldt	19.	aug.	1915,	22 år
Peter Bundtzen	født	26.	sep.	1889,	faldt	3.	sep.	1915,	25 år
Jep L. Knudsen	født	3.	feb.	1887,	faldt	2.	maj	1916,	29 år
Hans B. Petersen	født	16.	maj	1893,	faldt	3.	nov.	1916,	23 år
Martin J. Knudsen	født	17.	okt.	1897,	faldt	6.	juli	1918,	19 år
Andreas R. Haugaard	født	2.	apr.	1899,	faldt	27.	juli	1918,	19 år

Arndrup:

Christian P. Jepsen	født	19.	aug.	1897,	faldt	13.	juni	1917,	19 år
Hans Holm	født	30.	dec.	1896,	faldt	5.	okt.	1917,	20 år
Hans P. Holm	født	19.	sep.	1898,	faldt	21.	mar.	1918,	19 år
Andreas Hansen	født	13.	jul.	1890,	faldt	10.	nov.	1918.	28 år

Gravlund:

Heinrich Hansen	født	3.	mar.	1892,	faldt	9.	jul.	1915,	23 år
Hans Hansen	født	10.	jan.	1889,	faldt	5.	aug.	1915,	26 år
Fedder Jepsen	født	23.	sep.	1886,	faldt	8.	dec.	1917,	31 år

Øster Terp:

Søren Andresen	født	1.	dec.	1884,	faldt	5.	sep.	1914,	29 år
Willy F. Reiner	født	10.	aug.	1892,	faldt	7.	okt.	1914,	22 år
Peter Jessen	født	30.	okt.	1888,	faldt	27.	aug.	1916,	27 år
Lorenz Petersen	født	6.	mar.	1895,	faldt	20.	sep.	1916,	21 år
Richard G. Sommer	født	12.	nov.	1893,	faldt	2.	aug.	1917,	23 år

Mårbæk:

Asmus Paulsen	født	3.	sep.	1895,	faldt	8.	jan.	1916,	20 år
Andreas Gram	født	17.	feb.	1889,	faldt	1.	sep.	1916,	27 år

Mindestenen over de faldne soldater fra Bedsted sogn i 1. Verdenskrig 1914-1918. Stenen står på Bedsted kirkegård sydvest for kirken. Foto: H. Haugaard, 1978

*

Foran forsamlingshuset i Øster Terp står sognets mindesten for Genforeningen og Danmarks Befrielse. Afsløringen fandt sted den 26. sept. 1947, og det var pastor Lindberg Andersen, der foretog afsløringen.

Ved opsætningen af stenen nedlagde man ved samme lejlighed en flaske i fundamentet med en seddel med følgende tekst:

"I året 1947 - Frederik den Niendes første regeringsår - vedtog nedennævnte danske foreninger i Bedsted sogn til minde om Genforeningen i 1920 og Danmarks Befrielse i 1945, at rejse dette minde.
Ungdomsforeningen, Husmoderforeningen, Ringriderforeningen, Foreningen af danske i Bedsted sogn (Forsamlingshuset), Danske Sønderjyske Krigsdeltagere, KFUM- og K, Biblioteksforeningen samt Husmandsforeningen.
Stenens afsløring er bestemt til den 26. september - Kong Christian den Tiendes fødselsdag."

Pastor Harald Lindberg Andersen ved afsløringen af mindestenen foran sognets forsamlingshus foran husets syd facade. Billedet er hentet fra Forsamlingshusets protokol. På stenen foran Forsamlingshuset står der: **1920 og 1945 - Alt hvad Fædrene har kæmpet, Mødrene har grædt. Har den Herre stille lempet, saa vi vandt vor ret. Bjørnson. Rejst af Danske.**

*

Mindestenen for maleren Johan Th. Lundbye i Bedsteds vestlige bydel ved Haderslev-Tønder vejen. I baggrunden skimtes centralskolen. Foto: H. Haugaard 1975.

I 1923 - i 75 året for maleren Johan Thomas Lundbyes død - rejstes på ulykkestedet ved landevejen syd for Bedsted og nord for Arndrup Malle en mindesten.

Stenen er at gråt norsk marmor og udført efter udkast at E. Utzon-Frank. Øverst på stenen ses en ung hjort, der er ramt at et skud. Midtpå er en hvid marmorplade indfældet med et relief af en pompejansk pige, modelleret efter en af Lundbyes egne tegninger.

Lige under relieffet læses på stenen følgende indskrift:

For hvad der i evighedsbog
staar skrevet
slet ingen forgæves har
kæmpet og levet

Kilde:
- "Sprogforeningens Almanak 1929". Side 33.
- Forsamlingshusets protokol.
- J. Th. Lundbyes død, side 24-28.

Da Bedsted havde 2 præster

Omkring 1574 blev Iver Hansen født i Øster Terp. Hans forældre kendes ikke, men de har sikkert været besiddere af en af de større gårde i landsbyen, siden sønnen Iver fik sig en præsteuddannelse.

Den 4. sept. 1604 blev Iver Hansen ordineret og indsat som præst ved Ensted kirke ved Aabenraa, og ved samme lejlighed har han efter al sandsynlighed forpligtet sig til at gifte sig med en af forgængeren Michael Matthiessens 5 døtre. I deres ægteskab fødtes 2 sønner: Michael i 1608 og Johannes (Hans) i 1615.

Som præst i Ensted, der ikke lå så fjernt fra fødesognet Bedsted, kunne Iver Hansen nemt bevare forbindelsen med slægten i Øster Terp. Endda så godt, at han med stor sandsynlighed hentede sin anden hustru Brigitte herfra, nærmere bestemt fra Mårbæk, da deres søn Johan født i 1625 fik navnet Johan Mårbæk. Han blev senere borgmester i Malmø.

Den 8. okt. 1638 døde Iver Hansen, efter således at have siddet i Ensteds præsteembede i 34 år. Som skik var den gang ville det mest naturlige have været, om en af sønnerne af første ægteskab havde overtaget embedet efter faderen. Den ældste søn havde dog allerede 2 år tidligere fået embede i Holbøl, mens Hans Iversen endnu ikke var færdig med sine studier i Königsberg.

Efter endt uddannelse tog han straks hjem i håb om, at embedet stadig var ledigt, men så nemt skulle det dog ikke gå for ham.

I mellemtiden havde Iver Hansens enke Brigitte giftet sig med præsten Jens Pedersen Møller. Han stammede fra Ribe, og fik således embedet ved at gifte sig til det.

Hans Iversen, derimod, startede som huslærer. Først hos Hinrich Nissen på Vrågård og senere på Fyn på Finstrupgård.

I Ensted gik det dog ikke Jens Pedersen Møller alt for godt. Han var her kun præst i 3 år fra 1639-42, i det han blev afsat, og grunden var, stod der i klagerne over ham, "at han drak for meget og ikke på tilbørlig vis overholdt det sjette bud".

Nu var vejen banet for Hans Iversen. Provst Bernhard Mauritius i Tønder bekendtgjorde nu overfor Hans Iversen, at han kunne tage hjem for at overtage embedet efter sin far.

På grundlag af disse kendsgerninger er det nærliggende at tro, at Jens Pedersen Møller har været udsat for en sammensværgelse. Muligvis har han ikke været særlig vellidt blandt befolkningen, og det sammenholdt med befolkningens ønske, om at få Hans Iversen som præst, har nok været udslaggivende for, at man måske indledte en hetz mod Jens Pedersen Møller.

Herefter kom han til Bedsted sogn, hvor han af provsten i Aabenraa blev konstitueret som degn. Det er her nærliggende at tro, at svigerfaderen: i Mårbæk har haft en finger med i spillet i denne sag. - I hvert fald kom han til Bedsted, hvor han var degn fra ca. 1642-58.

Som afsat præst kaldtes han dog stadig Hr. Jens og han fik endog tilladelse til at bruge sin præstekjole i kirken, og på denne måde havde Bedsted således i en lang årrække 2 præster.

Omkring 1658 blev Jens Pedersen Møller igen taget til nåde. Der var præstemangel og han fik så embedet i Spandet. Biskoppen i Ribe oplyser i øvrigt ved forhandlingerne om hans genansættelse, at han havde fået hertugens "restitution" for sin forseelse.

Om Jens Pedersen Møllers præstegerning i Spandet fortælles følgende: Sognemændene i Spandet kendte Jens Pedersen Møller som en munter og lystig mand og ønskede derfor at få ham til præst. På deres opfordring søgte han kaldet og fik det, men måtte højt og helligt love biskoppen, at han aldrig ville *gå* i kroen. Bønderne savnede ham imidlertid her, men sit løfte kunne han jo ikke bryde. Bønderne var ikke jyder for ingenting: Råd manglede de ikke, og lune havde de. På præstens vægring svarede de ham: "Så kunne vi jo bære Jer derhen". - "Det går an", svarede præsten, thi nu gik han ikke i kroen. - Dette kendte ordsprog menes at stamme herfra.

I slutningen af 1700-tallet siges ordsproget at være kendt af alle. Hvor sandt det er, at ordsproget netop skulle stamme fra Jens Pedersen Møller, lader sig ikke mere bevise, men gammelt er det.

I 1724 skriver Nicolaj Brorson i Bedsted bl.a. i sin kirkebog, da en ung mand i sognet var død: "Samme person havde til oldefar Hr. Jens, Spandet præst, som sagde, det går an, da de bar ham i kroen".

Kilde:

- Johan Hvidtfeldt: "Belysning af de kirkelige forhold i Vestslesvig", artikel i Sønderjysk Årbog 1941. Side 86-87.
- Edward Juhler: "Die Sippe Der Notmark". 1941-42. Side 67-69.

Sagn om Bolbro

Den lille bæk, Bolbro, der danner skel mellem Bedsted og Øster Terp har taget navn efter overfartsstedet.

Ifølge en optegnelse fra 1931 er der en tradition om, at der en gang skal være druknet en tyr i bækken ved broen.

Broen over Bolbro bæk set fra syd. Åen danner skel mellem Bedsted og Øster Terp. I forgrunden ses bro-fundamentet fra Aabenraa amts jernbaneepoke. I baggrunden skimtes en af gårdene på Bedsted Nørremark. Foto: Henning Haugaard, aug. 1981.

En tyr hedder på. sønderjysk "bol", og på tysk "bul". På Johannes Mejers kort fra 1641 nævnes broen "bullbrugke", der således fortæller os, at navnet bestemt ikke er af nyere dato.

Analogt hermed benævnes en eng ved bækken i en udskiftningssag fra 1773 for "boleng".

En rimeligere forklaring til navnets oprindelse er, at navnet kommer af ordet "bul" i betydningen "planke". Altså en plankebro mellem Bedsted. og Øster Terp, hvor der tidligere blot havde været et vadested.

Kilde:

- Sønderjyske Stednavne". Aabenraa amt, bind 4. 1936. Side 30.

Sagn om genganger på Hyholm

Midtvejs mellem Bedsted og Bovlund på den store hedeslette ligger resterne af en grus- og sandbanke, der hedder Hyholm. På dansk Højholm.

"Istidens smeltevand glemte at tage denne rest med på sin vej mod vest", skrev J. Fausbøl om Hyholm.

Før Hyholm blev bortgravet skal en genganger have huseret der omkring ved nattetide.

Kilde:
- J. Fausbøl: "Minder fra Agerskov sogn". 1910, side 66.

Forvarsel om Hans Johannsen

"Vor nabo i Daler Hans Johansen ejede også en gård i Gravlund i Bedsted sogn. Han var en sjælden klog mand, men der var næppe større spotter over for varsler og lignende end han.

Han boede i Gravlund, men kom tit kørende til Daler for at se til gården der. Så en aften ved fuldmåne og tidlig på aftenen, kom han igen kørende, og da han var imellem Gammelby og Gjorup, stod hesten pludselig stille og kan ikke trække vognen af stedet. Det kom ham så sært for, da der ikke var noget på vejen, som kunne hindre hesten i at trække, og vognen var let. Han står af for at se, hvad det er, og da kunne han godt trække den, men så snart han igen satte sig på vognen, var det lige nær. Sådan prøvede han flere gange at stå af og på, og når han var på vognen, var den som fastnaglet til pletten. Nu måtte han gå et stykke ved siden af vognen, og da han havde gået et langt stykke, kunne hesten igen trække ham. Så kørte han hjem uden nogen forhindringer. Episoden gjorde et mærkeligt indtryk på ham, og siden spottede han ikke over varsler. Det var i 1894, og han var den gang 47 år.

Nogle år senere blev han syg af mavekræft, døde i Gravlund, men blev efter eget ønske begravet på kirkegården i Daler. Et stort ligtog af mange vogne fulgte hans lig og mærkeligt nok var det, at netop på det sted, hvor han den aften ikke kunne komme af pletten, netop der blev hele ligtoget en tid hindret i at køre videre, så at de måtte holde stille".

Kilde:
- E. Tang Kristensen: "Danske Sagn", Ny række, bind 2. Fortalt af Karl Adsersen, Lydersholm 1906. Varsel nr. 503, side 382.
- Den gård Hans Johannsen ejede i Gravlund ejes i dag af Jens Ove Pedersen.